

JOURNAL OF MODERN SCIENCE

1 / 6 1 / 2 0 2 5

www.jomswsge.com

DOI: 10.13166/jms/203649

AGNIESZKA RYCHŁOWSKA-NIESPOREK

University of Silesia in Katowice, Poland

ORCID iD: 0000-0002-1812-3485

**INTYMNOŚĆ W PERSPEKTYWIE
SOCJOLOGICZNEJ.
WYBRANE INTERPRETACJE
TEORETYCZNE**

**INTIMACY IN A SOCIOLOGICAL
PERSPECTIVE.
SELECTED THEORETICAL
INTERPRETATIONS**

ABSTRACT

Intimacy is the subject of interest of many disciplines of social sciences. It is also present in sociological reflection. The sociological view of intimacy focuses on the analysis of the intimate relationship. Intimate relationships analyzed in sociological discourse have a dual character. On the one hand, they are subject to the processes of individualization, deinstitutionalization and de-traditionalization, on the other hand, needs and expectations are subject to the mechanisms constituting the consumer society. On the one hand, intimate relationships are internally conditioned by the expectations of their participants, on the other hand, they are objectified and commodified. What is particularly important is the location of sociological analyses of intimacy in the broader context of selected theoretical models of social life present in sociology (sociology of everyday life and relational sociology). This allows us to look at intimacy not only from the point of view of its content, but also from the point of view of its role in shaping various aspects of social life. An important element of contemporary sociological research on intimacy is an attempt to understand the changes it undergoes in the information society. The process of individualization based on the development of the Internet and information technologies, leading to the spread of network individualism, also changes the face of contemporary intimacy, shaping its network form (e-intimacy).

STRESZCZENIE

Intymność jest przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin nauk społecznych. Jest także obecna w refleksji socjologicznej. Socjologiczne spojrzenie na intymność koncentruje się na analizie relacji intymnej. Analizowane w dyskursie socjologicznym relacje intymne mają dwoisty charakter. Po pierwsze podlegają procesom indywidualizacji, deinstytucjonalizacji oraz detradycjonalizacji. Po drugie są wewnętrznie warunkowane oczekiwaniami ich uczestników i zgodnie z wymogami społeczeństwa konsumpcyjnego, ulegają uprzedmiotowieniu i utowarowieniu. To co jest szczególnie istotne, to umiejscowienie socjologicznych analiz intymności w szerszym kontekście obecnych w socjologii, wybranych teoretycznych modelach życia społecznego (socjologia życia codziennego i socjologia relacyjna). Pozwala to spojrzeć na intymność nie tylko z punktu widzenia jej zawartości, lecz także roli w kształtowaniu różnych aspektów życia społecznego. Ważnym elementem współczesnych badań socjologicznych intymności, jest próba zrozumienia zmian jakim podlega ona w społeczeństwie informacyjnym. Proces indywidualizacji oparty na rozwoju Internetu oraz technologii informacyjnych, prowadzący do upowszechniania się sieciowego indywidualizmu, zmienia także oblicze współczesnej intymności, kształtując jej sieciową formę (e-intymność).

KEYWORDS: *intimacy, relational sociology, sociology of everyday life, e-intimacy, information society*

SŁOWA KLUCZOWE: *intymność, socjologia codzienności, socjologia relacyjna, e-intymność, społeczeństwo informacyjne*

WPROWADZENIE

Problematyka intymności jest obecnie często podejmowana w badaniach i refleksji socjologicznej. Jest jednak różnie definiowana. W różny sposób bada się także to zjawisko społeczne. Warto więc przyjrzeć się obecnym w naukach socjologicznych wybranym perspektywom teoretyczno-badawczym dotyczącym tej problematyki. Z jednej strony należy spojrzeć na odmienną socjologicznego podejścia w stosunku do innych dyscyplin naukowych, w tym szczególnie psychologii. Z drugiej natomiast, na odmienną – omawianych w artykule – socjologicznych perspektyw teoretycznych i badawczych. Celem nie jest formułowanie własnego pojęcia intymności, lecz przegląd sposobów jego rozumienia i definiowania. Tekst podejmuje trzy obszary problemowe. Po pierwsze, próbę uogólnionej refleksji dotyczącej sporów wokół różnych sposobów definiowania intymności, szczególnie w kontekście badania jej przemian w świecie drugiej/refleksyjnej nowoczesności. Po drugie, prezentuje i analizuje pojęcie intymności w kontekście obecnych w socjologii, wybranych teoretycznych modeli życia społecznego i sposobach jego badania (socjologii codzienności i socjologii relacyjnej) w ramach odmiennych paradygmatów teoretyczno-badawczych. Po trzecie, omawia specyfikę zmian, jakim podlega intymność w społeczeństwie informacyjnym/sieciowym. Wskazuje także na wyzwania, przed jakimi stoi socjologia badająca kształtującą się e-intymność.

1. ROZUMIENIE INTYMNOŚCI

Intymność jest przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin nauk społecznych, w tym socjologii. Mamy do czynienia ze swoistą modą na refleksję o intymności. W pewnym sensie stała się ona jednym z kluczowych socjologicznych pojęć służących do tworzenia wyobrażeń o współczesnym życiu (Bieńko, 2013; Fisher, Stricker, 1982; Frank, Ticineto Clough, Seidman, 2013; Jamieson, 2011; Musiał, 2015; Rychłowska-Niesporek, 2023, Timmerman, 1991). Obecne w naukach społecznych pojęcie intymności wzbudza jednak sporo kontrowersji (Mjoberg, 2009). Jest różnie definiowane, a także interpretowane z perspektywy różnych koncepcji teoretycznych (Forstie, 2017).

Jak pisze Ziyad Marar, z pojęciem intymności jest trochę tak, że: *tak długo, jak nikt mnie o to nie pyta, wiem, czym ona jest. Ale za każdym razem, gdy ktoś mnie o to pyta, to zdaję sobie sprawę, że nie wiem* (Marar, 2014, s. 18). Intuicyjnie rozumiemy, czym jest intymność, jednak precyzyjne określenie terminu budzi duże wątpliwości i spory. Analiza tego pojęcia jest więc trudna. Jak podkreśla Niklas Luhmann: *tak wiele wprawdzie mówi się o intymności, intymnych związkach, a przecież brak jest dla nich wystarczająco teoretycznego pojęcia* (Luhmann, 2003, s. 194). Nie chodzi więc po prostu o różnorodność definicji tego pojęcia, którą znajdujemy w obszernej literaturze przedmiotu, lecz o jego umiejscowienie w obrębie szerszych koncepcji teoretycznych. Poszukiwanie socjologicznego rozumienia intymności polega z kolei na pokazaniu miejsca tego pojęcia w obecnych w socjologii teoretycznych modelach życia społecznego.

Najpowszechniej obecny w literaturze przedmiotu jest sposób prezentacji pojęcia intymności oparty na opisie charakterystycznych dla niej cech. Można tu odnaleźć m.in. takie przypisywane jej cechy, jak zażyłość, bliskość, poufność, sekretność, uczuciowość, zaufanie, opieka, wsparcie i wiele innych. Ważnym wymiarem naukowej dyskusji dotyczącej pojęcia intymności jest jej odróżnianie od pojęć pokrewnych, które w zamierzeniu autorów/autorek zawierają podobny zestaw cech. Intymność najczęściej łączona jest z pojęciem miłości, seksu, czy szerzej z życiem małżeńskim i rodzinnym. Wraz ze zmianami, jakim podlega małżeństwo i rodzina, a także relacje seksualne, co wiąże się z procesami indywidualizacji oraz przede wszystkim deinstytucjonalizacji, zmianie ulega także rozumienie samego pojęcia intymności (Beck-Gernsheim, 2002; Beck, Beck-Gernsheim, 2004; Popenoe, 2009; Rychłowska-Niesporek, 2020). Odmienność rozumienia intymności wiąże się także z odmiennością perspektyw przyjmowanych przez różne dyscypliny nauk społecznych. Dotyczy to szczególnie odmienności psychologicznego i socjologicznego spojrzenia. Zdarza się, że specyfika socjologicznego rozumienia intymności sprowadza się po prostu do wskazania społecznych determinant jej psychologicznych cech, co w znaczącym stopniu zubaża socjologiczny punkt widzenia (Forstie, 2017). Zdaniem Clare Forstie analiza składników intymności pokazuje jednak, że są w niej jednocześnie obecne psychologiczne i społeczne elementy. Z jednej strony są to psychologicznie rozumiane uczucia i wiedza, z drugiej społecznie określane wzajemne działania

oraz normy. Szerzej znajduje to wyraz w dwóch podejściach koncentrujących się na różnych aspektach intymności. Intymność przejawia się albo w skłonności do jednostronnego indywidualnego ujawniania uczuć i emocji (*intrapsychic conception*), albo w budowaniu interakcji opartej na wzajemności (*interpersonal natures*) (Forstie, 2017). Intymność można więc ujmować w perspektywie przeżyć (*intimate experience*) lub zachowań (*intimate behaviour*) (Prager, 1995).

Zdaniem Niklasa Luhmanna te dwie perspektywy są ze sobą powiązane. W związkach intymnych znaczenia nabierają bardziej indywidualne, swoiste cechy danej osoby. Będące w nich jednostki udostępniają wzajemnie siebie. Intymność ma więc stopniowalny charakter. To będące w relacji intymnej jednostki określają, w jakim zakresie ich uczucia i emocje są dostępne dla innych. Same określają stopień intymnej zażyłości. Oczywiście stopień wzajemnej otwartości jednostek jest także określany społecznie. Istnieją reguły społeczne, które stanowią, iż w określonych sytuacjach społecznych oczekiwany jest pewien stopień zażyłości (Luhmann, 2003, s. 14). Zmiany, jakim współcześnie podlega życie społeczne, w tym przede wszystkim wspomniany już proces indywidualizacji oraz detradycjonalizacji, w znaczącym stopniu poszerzają odpowiedzialność jednostek za podejmowanie decyzji w tym zakresie. Jest to istotny element brany pod uwagę w socjologicznych analizach współczesnych przemian intymności (Beck-Gernsheim, 2002; Beck, Beck-Gernsheim, 2004; Giddens, 2006; Illouz, 2016).

2. SPECYFIKA SOCJOLOGICZNEGO ROZUMIENIA INTYMNOŚCI

Socjologiczne analizy różnych aspektów intymności mają swoją historię. Począwszy od prac Georga Simmela (Simmel, 2006), poprzez analizy Norberta Elias (Elias, 2011), na pracach najbardziej znanych współczesnych socjologów kończąc (Baumann, 2003; Beck, Beck-Gernsheim, 2004; Bourdieu, 2004; Foucault, 1995; Giddens, 2006; Illouz, 2010, 2016; Kaufmann, 1998, 2009; Luhmann, 2003). Lista autorów podejmujących w socjologii różne aspekty szeroko rozumianej problematyki intymności jest oczywiście o wiele obszerniejsza. Przedmiotem artykułu nie jest jednak szczegółowa analiza konkretnych

propozycji. Chodzi o szersze spojrzenie na sposób rozumienia i posługiwania się w socjologii pojęciem intymności w obrębie wybranych odmiennych perspektyw teoretycznych/paradygmatycznych (Dozier, Schwartz, 2001), a także o sposób posługiwania się tym pojęciem w wyjaśnianiu różnych aspektów życia społecznego.

Współczesna socjologiczna refleksja nad intymnością i relacją intymną koncentruje się przede wszystkim wokół jej aktualnych przemian. Wpisuje się więc w szerszą socjologiczną refleksję nad transformacją społeczną i procesem kształtowania się społeczeństwa ponowoczesnego/drugiej nowoczesności/refleksyjnej nowoczesności. Intymność ulega transformacji pod wpływem lub wraz z procesami ekonomicznymi i społeczno-kulturowymi. Wiąże się z transformacją kapitalizmu, która prowadzi – zdaniem badaczy – do utowarowienia i komercjalizacji uczuć i emocji (Hochschild, 2009; Illouz, 2010), do swoistego *kapitalizmu emocjonalnego*, w którym życie uczuciowe respektuje logikę stosunków ekonomicznych i wymiany (Illouz, 2010, s. 11), czego konsekwencją jest jego racjonalizacja. Stało się ono przedmiotem racjonalnego namysłu opartego na swoistym dyskursie terapeutycznym. Skrajna racjonalizacja życia intymnego prowadzi do *chłodzenia intymności*. Wytworzyła zimną intymność opartą na racjonalistycznych procedurach samoobserwacji i analizowania uczuć. Zracjonalizowana, zimna intymność polega na kalkulacji i jest skoncentrowana przede wszystkim na utrzymywaniu autonomii jednostki. Nie pozwala na nawiązywanie spontanicznych relacji (Illouz, 2010; Musiał, 2015).

Centrum kształtowania się intymności w świecie refleksyjnej nowoczesności jest jednostka. W wymiarze społeczno-kulturowym wiąże się to z procesem indywidualizacji, to jest właściwym późnej nowoczesności *nowym sposobem uspołecznienia*. Oznacza dezintegrację istniejących wcześniej ról społecznych, czy *normalnych biografii*. Jednocześnie tworzy przestrzeń dla poszukiwania nowych rozwiązań, opartych na uwolnieniu jednostek z reguł, ról i biografii właściwych społeczeństwu przemysłowemu (Beck, 2002; Beck, Beck-Gernsheim 2001; Rychłowska-Niesporek 2020). Prowadzi to – zdaniem badaczy – do radykalnej przemiany sfery intymnej. Intymność przestaje być definiowana w kategoriach instytucjonalno-normatywnych. Jest wyrazem indywidualnych potrzeb jednostek, definiowana jako więź emocjonalna na warunkach ustalonych przez równych partnerów. Jej wyrazem jest m.in. opisywana przez Giddensa *czysta relacja* (Giddens, 2001; Giddens, 2006).

Analizowane w dyskursie socjologicznym relacje intymne mają więc dwoisty charakter. Z jednej strony podlegają procesom indywidualizacji, deinstytucjonalizacji oraz detradycjonalizacji. Określane są więc przede wszystkim przez indywidualne potrzeby jednostek oraz ich odrębne oczekiwania w procesie konstytuowania ich *biografii z wyboru* i kształtowania autonomicznych tożsamości (Beck, 2002). Osłabieniu ulega przy tym wpływ tradycyjnych wzorów społecznych (Giddens, 2009). Źródła autorytetu przesuwają się z zewnątrz do wewnątrz jednostki (Heelas, 1996). Z drugiej strony potrzeby oraz oczekiwania podlegają mechanizmom konstytuującym społeczeństwo konsumpcyjne. Są elementem konsumpcyjnej kultury wyrażającej się w procesach bezustannej transgresji w *konsumpcyjnym syndromie* opartym na szybkości, nadmiarze i mnożeniu odrzutów (Bauman, 2009, s. 95). W wypadku intymności oznacza to przekraczanie kolejnych granic i szukanie nowych partnerów/partnerek, nowych uczuć i doznań. To ciągle poszukiwanie nazywane jest *podgrzewaniem intymności*. Jest ono przeciwieństwem jej chłodzenia, tj. wspomnianego wcześniej racjonalizowania zachowań intymnych i opartego na nim zarządzania emocjami. Relacje intymne z jednej strony są wewnętrznie warunkowane oczekiwaniami ich uczestników, z drugiej ulegają uprzedmiotowieniu i utowarowieniu. Współczesna intymność stanowi więc jedność dwóch odmiennych postaw – jednoczesnego podgrzewania i chłodzenia relacji intymnych (Musiał, 2015).

3. PARADYGMATYCZNE UJĘCIA INTYMNOŚCI

Obecne we współczesnej myśli socjologicznej analizy intymności koncentrują się więc przede wszystkim na procesach zmian, jakim podlegają – różnie przez badaczy rozumiane – relacje intymne. Rdzeniem socjologicznego podejścia jest koncentracja na relacji społecznej. Poprzez relacje intymne / w relacjach intymnych jednostki zaspokajają swoje potrzeby, dzielą się informacjami, otwierają się na innych. Dzięki tym relacjom zyskują dobre samopoczucie (Prager, Buhrmester, 1998). Dostrzega się także nierówności w relacjach intymnych, związane z nierównościami społecznymi, w tym szczególnie między płciami. Analizuje się również szerszy kontekst społeczny konstytuujący te nierówności oraz proces ich transformacji, a w konsekwencji ich wpływ na relacje intymne oraz ich zmiany.

Intymność jest więc ujmowana w różnych perspektywach. W ujęciu psychologicznym przedstawia się ją przede wszystkim w perspektywie jednostkowych uczuć i emocji, a w ujęciu socjologicznym w perspektywie interakcji społecznej, analizując ją bądź z punktu widzenia jej wewnętrznych mechanizmów, zachowań jednostek w interakcji, bądź w perspektywie szerszych systemowo-strukturalnych uwarunkowań samej interakcji. Na przykład analizy działań jednostek w intymnej interakcji/relacji nawiązują czasami do teorii wymiany społecznej, zaś strukturalne analizy do teorii zróżnicowania społecznego i nierówności między płciami (Dozier, Schwartz, 2001). Szczególnie istotne jest umiejscowienie tych analiz w kontekście obecnych w socjologii, teoretycznych modeli życia społecznego i sposobach jego badania w ramach odmiennych paradygmatów teoretyczno-badawczych. Pozwala to spojrzeć na intymność lub relację intymną nie tylko z punktu widzenia jej zawartości, lecz także roli w kształtowaniu różnych aspektów życia społecznego.

3.1. SOCJOLOGIA ŻYCIA CODZIENNEGO / SOCJOLOGIA CODZIENNOŚCI

Intymność może być przedmiotem refleksji i badania w ramach socjologii życia codziennego jako forma codziennej praktyki społecznej. Socjologia życia codziennego / socjologia codzienności nazywana jest także *trzecią socjologią* (Sztompka, 2008). Jest znakiem poszukiwania nowych kierunków rozwoju socjologii, przekraczających spór między behawiorystycznym i funkcjonalno-systemowym paradygmatem naukowej socjologii (Krzemiński, 2009). Centralną kategorią socjologii codzienności jest pojęcie świata życia codziennego. Pojęcie to ma w socjologii swoją historię (Mandes, 2012; Sztompka, 2008). Nie wchodząc w jego pogłębioną analizę, za Thomasem Luckmannem można powiedzieć, że ludzkie życie codzienne jest łańcuchem znaczących działań. Jest uporządkowane i ma intersubiektywny charakter. Jest światem, który ludzie dzielą z innymi ludźmi. (Luckmann, 1989; Berger, Luckmann, 1983). Stanowi naturalny sposób życia ludzi. Jest przyjmowana bez zastrzeżeń jako rzeczywistość. Jak piszą Berger i Luckmann, *realność jest zrutyinizowanym życiem codziennym, w którym istnieją* (Berger, Luckmann, 1983, s. 55). Ludzie wytwarzają swoją rzeczywistość społeczną, swoje zrutyinizowane życie społeczne, wraz z będącą jego częścią wiedzą potoczną. W potocznej wiedzy ludzi o świecie znajduje swój wyraz ich naturalne nastawienie do świata społecznego. Świat dany w naturalnym nastawieniu jest przy tym światem sensownym. Oznacza to, że intersubiektywny, a zatem

społeczny świat przeżywany zawiera w sobie struktury sensu. Interpretacja dokonująca się w nastawieniu naturalnym jest więc źródłem pierwotnego sensu rzeczywistości świata przeżywanego (Srubar, 1993, s. 234).

Rzeczywistość świata przeżywanego i właściwe jej sensy są przedmiotem analizy i interpretacji poznania naukowego. *Obiekty myślowe konstruowane przez badaczy społecznych odnoszą się do myślowych obiektów, tworzonych przez potoczne myślenie ludzi, przeżywających swe codzienne życie wśród bliźnich, i na nich są oparte. Dlatego konstrukty używane przez badacza można nazwać konstruktami drugiego stopnia, to znaczy konstruktami konstruktów tworzonych na społecznej scenie przez aktorów, których zachowanie badacz obserwuje i stara się wyjaśnić* (Schutz, 1984, s. 140–141). Socjologia codzienności czyni więc przedmiotem swojego zainteresowania badawczego proces codziennego konstruowania działań społecznych oraz interpretację świata społecznego, na którą są one zorientowane, tworzoną w tym działaniu, stanowiącą jego część (Srubar, 1993, s. 235). Jest więc – zdaniem Sztompki – nową perspektywą teoretyczno-metodologiczną, nowym punktem widzenia na wszystkie zjawiska społeczne, wszystkie dziedziny rzeczywistości społecznej (Sztompka, 2008, s. 31).

Koncentracja na codziennych praktykach życiowych ludzi pozwala na przekroczenie instytucjonalnej perspektywy i ujmowanie praktyki społecznej w procesie stawania się, w jej ruchu, zmienności. Socjologia codzienności doskonale więc *wpisuje się w pewnego rodzaju schemat socjologicznej wiary, zgodnie z którym kołem zamachowym najważniejszych zmian społecznych jest oparta na refleksyjności autonomia oraz podmiotowość rozmaitych zbiorowych (i zwłaszcza indywidualnych) aktorów społecznych. Taka wizja socjologii zwraca ją w stronę koncepcji teoretycznych zorientowanych na opisywanie i wyjaśnianie epizodów społecznego wytwarzania rzeczywistości* (Drozdowski, 2010, s. 6). Jest szczególnie wartościową perspektywą badawczą w analizowaniu zmian społecznych związanych z – omawianymi wcześniej – procesami indywidualizacji, deinstytucjonalizacji oraz detradycjonalizacji. Pozwala więc na badanie i adekwatny opis powiązanej z tymi procesami transformacji praktyk intymności.

Jest to szczególnie widoczne w analizach miejsca intymności w życiu małżeńsko-rodzinnym. Rodzina podlega procesom deinstytucjonalizacji, tzn. przekształca się z instytucji w relację społeczną. Także nieformalną relację społeczną – parę intymną. Funkcjonowanie rodziny w coraz większym

zakresie jest określane przez tych, którzy tworzą rodzinę lub parę intymną nie przez sztywne normy, lecz przez rzeczywiste praktyki społeczne. Stąd pojęcie rodziny jako instytucji społecznej zastępowane jest pojęciem praktyk rodzinnych (*family practices*) (Rychłowska-Niesporek, 2020, rozdz. 2). Rodzina/ małżeństwo/ para intymna są więc zestawem praktyk, które odnoszą się do relacji rodzicielstwa, pokrewieństwa, małżeństwa i innych oraz oczekiwań i zobowiązań, które są związane z tymi praktykami. Składają się one ze wszystkich codziennych działań, które ludzie wykonują, o ile mają one na celu wywarcie wpływu na innego członka rodziny (Morgan, 1996, 2011). Dotyczy to także praktyk intymnych. Intymność przestaje być traktowana jako forma aktywności społecznej, przynależnej instytucjonalnie definiowanym praktykom społecznym (np. rodzinie jako instytucji społecznej). Jest wytwarzana oddolnie wraz z właściwą jej wiedzą potoczną. Ma refleksyjny charakter. Kształtowana oddolnie, staje się elementem innych praktyk i interakcji społecznych. Jest tym, co ludzie faktycznie robią (*doing intimacy*) we wzajemnych relacjach, odpowiadając na zachowanie innych (Jamieson, 2011). Sami uczestnicy relacji społecznych definiują, czym dla nich jest intymność i jakie zachowania traktują jako intymne. Ich rzeczywiste praktyki, ich codzienne życie intymne stają się więc przedmiotem socjologicznego badania. W tym kontekście mówi się więc np. o niestandardowej intymności (Roseneil, Budgeon, 2004, s. 5), lub intymności posttradycyjnej (Budgeon, 2006). Pojęcie intymności może przy tym być obecne w wielu typach relacji społecznych, dotyczy więc nie tylko pary intymnej (Budgeon, 2006; Johnson, 2009; Rychłowska-Niesporek, 2023; 2023a).

Ważną kategorią, która łączy mniej lub bardziej zinstytucjonalizowane normy społeczne oraz indywidualną aktywność podmiotu jest kategoria *personal life*. (Smart, 2007; May, 2019; Rychłowska-Niesporek, 2023). Posługiwanie się tym pojęciem pozwala jednocześnie zachować centralną rolę indywidualnej sprawczości i osobistej roli działającej jednostki oraz rolę więzi i osadzenia jednostki w tym, co społeczne i kulturowe. W tym sensie jest ważną kategorią umożliwiającą analizowanie codziennych praktyk intymności. Pozwala opisywać je jako wyraz indywidualnej aktywności jednostki, przy jednoczesnym odniesieniu do kulturowo dostępnych narzędzi. Jednostki funkcjonujące w tej samej kulturze, odwołujące się do tego samego kulturowego repertuaru zachowań, mogą bowiem używać go w różny sposób (Swidler, 2003).

3.2. SOCJOLOGIA RELACYJNA

Odmienneą perspektywą teoretyczną i badawczą, w ramach której analizowana może być intymność, w tym wypadku relacja intymna, jest socjologia relacyjna. Relację intymną można traktować jako warunkującą inne relacje i zjawiska społeczne. Analiza ma tutaj nie tylko badawczy charakter, ale wiąże się także z określonym ontologicznym obrazem świata społecznego. Jest to bardzo ważny aspekt charakteryzujący socjologię relacyjną i odróżniający ją od innych teorii, odwołujących się do pojęcia relacji społecznej. Istota socjologii relacyjnej nie sprowadza się bowiem po prostu do uznania relacji za istotny, czy nawet podstawowy składnik życia społecznego. Taka perspektywa jest bowiem obecna w wielu ujęciach teoretycznych. Wspólną cechą tych podejść jest jednak redukcjonizm. (Donati, 2017). Relacje są tutaj rozumiane głównie jako wzory działań społecznych, jako transakcje zachodzące między jednostkami, których skutkiem jest wymiana lub wzajemny wpływ (socjologia transakcyjna) (Donati, Archer, 2015, s. 23). Taka perspektywa teoretyczna określana jest jako *relationist*. Relacja występuje między zewnętrznymi wobec niej podmiotami. W tej perspektywie społeczeństwo (życie społeczne) składa się z relacji. Samą relację można więc badać i opisywać w kategoriach norm, wzorów zachowań zewnętrznych wobec niej.

O ile w socjologii transakcyjnej społeczeństwo składa się z relacji, o tyle w perspektywie socjologii relacyjnej społeczeństwo jest relacją (Donati, Archer, 2015, s. 25). Życie społeczne pojawia się w relacjach i to dzięki nim rodzą się nowe formy społeczne (Donati, Archer, 2015, s. 28). To, co społeczne, jest synonimem relacji. Relacje są nieredukowalne, tzn. nie da się ich zredukować do działających jednostek. Nie można ich także utożsamiać z szerszymi strukturami społecznymi. *To, co społeczne, należy rozumieć jako odrębną warstwę rzeczywistości, różną od rzeczywistości zbiorowej i od struktury określającej podmioty i aktorów, a jednak wywierającą na nich głęboki wpływ właśnie dlatego, że składającą się z nieredukowalnych relacji* (Donati, Archer, 2015, s. 57). W relacjach społecznych kształtują się relacyjne podmioty – indywidualne i zbiorowe. Podmiot relacyjny istnieje tylko wtedy, kiedy tożsamość podmiotu (jednostki lub pary) przynajmniej w części jest definiowana przez niego samego, poprzez relację, której jest częścią i którą współtworzy. Dzieje się tak np. w wypadku małżeństwa (Donati, Archer, 2015). Działające podmioty nie

widzą jednak relacji, lecz widzą *w relacji*. Tak jak nie widzimy światła, lecz widzimy w świetle (Donati, Archer, 2015, s. 56). Relacja i generowane w niej podmioty są wzajemnie współtworzone. Podmioty tworzą ją refleksyjnie, w procesie, lecz same nie muszą widzieć relacji jako takiej. Analiza samej relacji wymaga bowiem metarefleksyjnej perspektywy.

Punkt widzenia socjologii relacyjnej pozwala więc inaczej spojrzeć na intymność rozumianą jako relacja intymna. Intymność / relacja intymna ujmowane w perspektywie socjologii relacyjnej generują zbiorowy podmiot relacyjny (np. parę intymną). Relacja i podmiot są przy tym współtworzone. Relacja intymna nie jest więc redukowalna do działań jednostek w tej relacji. Nie ma też transakcyjnego charakteru. Intymność istnieje tylko poprzez samoodnoszenie się jednostek do tworzonej przez nich relacji intymnej. Jednostki będące w relacji / współtworzące relację widzą intymność właśnie *w relacji*. W relacji, którą współtworzą. Relacja intymna ma generatywny charakter w takim rozumieniu, iż tworzy samą intymność. Jednostki tworzą intymność i siebie jako właściwy relacji intymnej, zbiorowy podmiot relacyjny. Intymność jest więc relacyjnym dobrem tworzonym refleksyjnie, to jest przez zbiorowy podmiot relacyjny (np. parę intymną) (Donati, 2013; Donati, Archer, 2015).

Socjologiczne badanie tak rozumianej intymności musi więc wykraczać poza prezentyzm, krytykowany przez twórców socjologii relacyjnej. Nie może się sprowadzać tylko do opisu i analizy obserwowalnych zachowań lub norm społecznych. Winno czynić swoim przedmiotem ukryte i domniemane elementy konstytuowania się relacji intymnej, sam proces tworzenia takiej relacji, to, jak jest współtworzona i zmieniana przez działania podmiotów w relacji oraz jak jednocześnie jest refleksyjnie przez nich odzwierciedlana. Jak tworzone są i zmieniane relacyjne podmioty (indywidualne i zbiorowe) (Donati, Archer, 2015, s. 56).

4. E-INTYMNOŚĆ (NOWY WYMIAR INTYMNOŚCI)

Współczesne zmiany intymności związane są także z procesem kształtowania się społeczeństwa sieciowego i sieciowego indywidualizmu (Rychłowska-Niesporek, 2023). Stają się więc one przedmiotem badań i refleksji socjologicznej. Można oczywiście wskazać wiele sposobów definiowania społeczeństwa informacyjnego (Nowak, 2008), a także klasyfikowania tych definicji (Webster, 2006). Z socjologicznej perspektywy istotna jest jednak przede wszystkim właściwa społeczeństwu informacyjnemu transformacja podstaw życia społecznego znajdująca swój wyraz w kształtowaniu się nowej formy uspołecznienia. Z jednej strony dotyczy to zmian, jakim podlega więź społeczna realnie istniejących zbiorowości i grup społecznych. Z drugiej, krystalizowanie się więzi wirtualnej, charakteryzującej relacje międzyludzkie w cyberprzestrzeni. Kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego, określanego także jako społeczeństwo sieciowe, dotyka więc podstawowej tkanki życia społecznego: relacji międzyludzkich obecnych w różnych obszarach życia społecznego. Nowa forma uspołecznienia wyraża się w refleksyjnym projekcie sieciowego indywidualizmu (Castells, 2005).

Indywidualizm sieciowy jest wynikiem potrójnej rewolucji obejmującej transformację ku sieciom społecznościowym, spersonalizowanemu internetowi i zawsze dostępnej łączności mobilnej (Rainie, Wellman, 2012). Ukazuje proces transformacji społecznej od tego, co Barry Wellman nazywa *little boxes*, poprzez globalizację do sieciowego indywidualizmu. W rzeczywistości ludzie funkcjonują społecznie w mieszaninie tych relacji: w grupach i sieciach. Podstawową cechą funkcjonowania ludzi w małych grupach społecznych (*little boxes*) jest dominacja bezpośrednich relacji społecznych. Ludzie znają się wzajemnie. W świecie zglobalizowanych relacji ludzie przekraczają bariery swoich małych grup społecznych, lecz nadal spotykają się w relacjach społecznych, w których są definiowani społecznie przez swą przynależność grupową. Rozwój społeczeństwa informacyjnego prowadzi jednak do znaczącego poszerzenia sieciowej formy uspołecznienia (Wellman, 2002). Aktywne sieciowanie jest ważniejsze od przynależności do grupy. Kształtuje się nowy porządek społeczny, w którym to jednostka stanowi autonomiczne centrum. To ona wchodzi w relacje społeczne z innymi

jednostkami i ona wyznacza ich charakter i granice. *Ludzie zmienili sposób, w jaki wchodzić ze sobą w interakcje. Stają się coraz bardziej połączeni w sieci jako jednostki, a nie osadzeni w grupach. W świecie usieciowionych jednostek to osoba jest w centrum uwagi: nie rodzina, nie sąsiedztwo i nie grupa społeczna* (Rainie, Wellman, 2014, s. 6).

Internetowa intymność / e-intymność jest więc kreowana przez jednostki i ma zapośredniczony charakter (*mediated intimacy*) (Cefai, Coudry, 2019). W procesie kształtowania się e-intymności, obejmującej różnorodne relacje społeczne, szczególna rola przypada technologiom cyfrowym (Beck, Beck-Gernsheim, 2013; Valentine, 2006). Stwarzają one techniczne możliwości kształtowania i utrzymywania dwojakiego rodzaju relacji społecznych, w tym relacji intymnych. Po pierwsze, relacji intymnych ustanowionych między jednostkami online, po drugie, utrzymywania relacji intymnych w sieci przez osoby będące w relacji w świecie rzeczywistym (Lomanowska, Guitton, 2016). Przykładem pierwszych relacji jest poszukiwanie partnerów i przyszłych małżonków z wykorzystaniem technologii cyfrowych (*online dating*), zaś drugich, kształtowanie i utrzymywanie online relacji rodzinnych i przyjacielskich istniejących offline – np. funkcjonowanie rodzin na odległość (Rychłowska-Niesporek, 2023; 2023a).

Analiza i badania e-intymności są związane z socjologicznym podejściem do badania społeczeństwa informacyjnego, a przede wszystkim sieciowej formy uspołecznienia. Wymaga to istotnych zmian w obrębie metod i technik badawczych w samej socjologii. *Pojawienie się interaktywnych sieci informacyjnych jako rdzenia struktury społecznej sprawia, że jeszcze bardziej nagląca staje się potrzeba podjęcia zasadniczego wyzwania metodologicznego w badaniach empirycznych w socjologii* (Castells, 2000, s. 698). Dotyczy to także badania relacji intymnych w sieci (e-intymności). Chodzi przy tym nie tylko o badania relacji zachodzących za pośrednictwem sieci, w obrębie sieci, lecz także – a może przede wszystkim – o badanie ich wpływu na realne formy uspołecznienia. Na życie intymne poza siecią. Na jego transformację (Ansari, 2016; Illouz, 2016; Rychłowska-Niesporek, 2019; 2023).

ZAKOŃCZENIE

Teoretyczna refleksja nad intymnością oraz badanie relacji intymnych stanowią ważny obszar zainteresowania współczesnej socjologii. Wielość podejść teoretyczno-badawczych skłania więc do prób formułowania porównań oraz uogólnień. Warto przy tym nie tylko koncentrować się na analizach konkretnych definicji i opisów, lecz także próbować uchwycić głębsze założenia tkwiące u podstaw socjologicznych koncepcji intymności. Z jednej strony dość powszechnie obecnej socjologii życia codziennego / socjologii codzienności, z drugiej, stanowiącą nową perspektywę teoretyczno-badawczą, socjologię relacyjną. Ta ostatnia wydaje się otwierać szczególnie interesującą perspektywę badawczą. Ważnym elementem współczesnych badań socjologicznych intymności jest także próba zrozumienia zmian, jakim podlega ona w społeczeństwie informacyjnym. Proces indywidualizacji oparty na rozwoju internetu oraz technologii informacyjnych, prowadzący do upowszechniania się sieciowego indywidualizmu, zmienia bowiem oblicze współczesnej intymności, kształtując jej sieciową formę (e-intymność).

REFERENCES

- Ansari, A. (2016). *Modern Romance. Miłość w czasach Internetu*. Gdańsk: Wydawnictwo Józef Częścik.
- Bauman, Z. (2007). *Razem, osobno*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Bauman, Z. (2009). *Konsumowanie życia*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Beck, U. (2002). *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2001). *Individualization. Individualized Individualism and its Social and Political Consequences*. Londyn, SAGE Publications.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2004). Families in a Runaway World. W: J. Scott, J. Treas, M. Richards (red.), *The Blackwell Companion to the Sociology of Families*. Oxford, Blackwell Publishing.
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2013). *Całkiem zwyczajny chaos miłości*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Beck-Gernsheim, E. (2002). *Reinventing the Family. In Search of New Lifestyles*. Cambridge, Oxford, Polity Press.
- Berger, P.L., Luckmann, T. (1983). *Spółeczne tworzenie rzeczywistości*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Bieńko, M. (2013). *Intymne i prywatne praktyki codzienności. Studium socjologiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Cefai, S. & Couldry, N. (2019). Mediating the presence of others: Reconceptualising co-presence as mediated intimacy. *European Journal of Cultural Studies*, 22(3), 291–300.
- Castells, M. (2000). Toward a Sociology of the Network Society. *Contemporary Sociology*, 29(5).
- Castells, M. (2005). The Network Society: from Knowledge to Policy. W: M. Castells & G. Cardoso (red.), *The Network Society From Knowledge to Policy*. DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations.
- Collins, R. (2011). *Łańcuchy rytuałów interakcyjnych*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Crossley, N. (2012). *Towards Relational Sociology*. London, New York, Routledge.
- Czarnecka, J. (2020). *Znaki miłości – praktyki tworzenia związku intymnego*. Kultura i Społeczeństwo, 4.
- Donati, P. (2013). Social Engagement: The viewpoint of relational sociology. *International Journal of Sociology and Anthropology*, 5(4).
- Donati, P. (2016). The „Relational Subject” According to a Critical Realist Relational Sociology. *Journal of Critical Realism*, 15(4), 352–375.
- Donati, P. (2017). Relational versus Relationist Sociology: A new Paradigm in the Social Science, *Stan Rzeczy*, 1(12), 15–36.
- Donati, P. & Archer, M.S. (2015). *The Relational Subject*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dozier, R. & Schwartz, P. (2001). Intimate Relationships. W: J.R. Blau (red.) *The Blackwell Companion to Sociology*. Blackwell Publishing Ltd.

- Drozdowski, R. (2010). *Socjologia codzienności, czyli jak przestać być modną. Kultura i Społeczeństwo, 1*.
- Elias, N. (2011). *O procesie cywilizacji*. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.
- Fisher, M. & Stricker, G. (red.) (1982). *Intimacy*. Plenum Press.
- Forstie, C. (2017). A new framing for an old sociology of intimacy. *Sociology Compass, 11*(4), 1–14.
- Foucault, M. (1995). *Historia seksualności*. Warszawa: Czytelnik.
- Frank, A., Clough, P. & Seidman, S. (red.) (2013). *Intimacies. A new world of relational life*. Routledge.
- Giddens, A. (2001). *Nowoczesność i tożsamość. Ja i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Giddens, A. (2006). *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Giddens, A. (2009). *Życie w społeczeństwie posttradycyjnym*. W: U. Beck, A. Giddens, S. Lash (red.), *Modernizacja refleksyjna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grochalska, M. (2017). *Kobiety w związkach intymnych. Studium empiryczno-krytyczne*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.
- Gross, N. (2005). The Detraditionalization of Intimacy Reconsidered. *Sociological Theory, 23*(3), 286–311.
- Heelas, P. (1996). *Introduction: Detraditionalization and its Rivals*. W: P. Heelas, S. Lash & P. Morris (red.) *Detraditionalization. Critical Reflections on Authority and Identity*. Blackwell Publishers.
- Illouz, E. (2016). *Uczucia w dobie kapitalizmu*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Illouz, E. (2016). *Dlaczego miłość rani. Studium socjologiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Jamieson, L. (2006). *Od rodziny do intymności*. W: P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska (red.), *Socjologia codzienności*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Jamieson, L. (2011). Intimacy as a Concept: Explaining Social Change in the Context of Globalisation or Another Form of Ethnocentrism?. *Sociological Research Online, 16*(4), 15.
- Kaufmann, J.C. (1998). *Dirty Linen: couples and their laundry*. London: Middlesex University Press.
- Kaufmann, J.C. (2009). *Gripes. The Little Quarrels of Couples*. Polity Press.
- Lomanowska, A.M. & Guitton, M.J. (2016). Online intimacy and well-being in the digital age. *Internet Interventions, 4*, 138–144.
- Luckman, T. (1989). On Meaning in Everyday Life and in Sociology. W: M. Maffesoli (red.), *The Sociology of Everyday Life. Current Sociology, 37*(1).
- Luhmann, N. (2003). *Semantyka miłości. O kodowaniu intymności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Marar, Z. (2014). *Intimacy*. Routledge.
- May, V. (2019). Introducing a Sociology of Personal Life. W: V. May & P. Nordqvist (red.), *Sociology of personal life*. Red Globe Press.

- Musiał, M. (2015). *Intymność i jej współczesne przemiany. Studium z filozofii kultury*. Kraków: Universitas.
- Nowak, J.S. (2008). Społeczeństwo informacyjne – geneza i definicje. W: P. Sienkiewicz, S J Nowak (red.), *Społeczeństwo informacyjne. Krok naprzód, dwa kroki wstecz*. Polskie Towarzystwo Informatyczne.
- Prager, K.J. (1995). *The Psychology of Intimacy*. The Guilford Press.
- Prager, K.J. & Buhrmester, D. (1998). Intimacy and Need Fulfillment in Couple Relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 435.
- Rainie, L. & Wellman, B. (2012). *Networked. The New Social Operating System*. The MIT Press.
- Rychłowska-Niesporek, A. (2019). Seeking a life partner with the use of internet technology. *Uniwersyteckie Czasopismo Socjologiczne*, 25(2), 51–62.
- Rychłowska-Niesporek, A. (2020). *Rozważni czy romantyczni? Socjologiczne studium ekonomicznych i kulturowych uwarunkowań życia singli*. Dąbrowa Górnicza: Wydawnictwo WSPS.
- Rychłowska-Niesporek, A. (2023). Information society, networked individualism and intimacy practices. *Transformacje. Pismo interdyscyplinarne*, 4, 45–65.
- Rychłowska-Niesporek, A. (2023a). Rodzina i życie intymne w procesie globalizacji. *Journal of Modern Science*, 50(1), 234–257 .
- Schutz, A. (1984). Potoczna i naukowa interpretacja ludzkiego działania. W: *Kryzys i schizma. Antyscjentystyczne tendencje w socjologii współczesnej*, t. 1. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Simmel, G. (2006). *Most i drzwi. Wybór esejów*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Smart, C. (2007). *Personal life. New directions in sociological thinking*. Polity Press.
- Srubar, I. (1993). *Świat przeżywany i totalność. Dwa typy ugruntowania myśli socjologicznej*. W: Z. Krasnodębski, K. Nellen (red.), *Świat przeżywany. Fenomenologia i nauki społeczne*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Swidler, A. (2003). *Talk of Love*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Sztompka, P. (2008). *Życie codzienne – temat najnowszej socjologii*. W: P. Sztompka, M. Bogunia-Borowska (red.), *Socjologia codzienności*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Timmerman, G.M. (1991). A Concept Analysis of Intimacy. *Mental Health Nursing*, 12, 19–30.
- Valentine, G. (2006). Globalizing Intimacy: The Role of Information and Communication Technologies in Maintaining and Creating Relationships. *Women's Studies Quarterly*, 34(1–2), 365–393.
- Webster, F. (2006). *Theories of the Information Society*. Routledge.
- Wellman, B. (2002). Little Boxes, Glocalization, and Networked Individualism. W: M. Tanabe, P. van den Besselaar & T. Ishida (red.), *Digital Cities* (10–25). Berlin Heidelberg: Springer Verlag.
- Wojciszke, B. (2000). *Psychologia miłości. Intymność – namiętność – zaangażowanie*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.